

Współczesna Czechosłowacja

60-LECIE URODZIN FRANCISZKA KUBKI

Dnia 4 marca rb. obchodzono sześćdziesięciolecie jednego z najwybitniejszych pisarzy współczesnej Czechosłowacji, twórcy nowego rodzaju literackiego w piśmiennictwie naszego bratniego narodu — nowelki politycznej, laureata Czechosłowackiej Nagrody Pokoju za rok 1951, Franciszka Kubki.

Kubka jest szczerym przyjacielem naszego ludu i kraju. Gościliśmy go w Polsce w listopadzie i grudniu 1952 roku.

Pierwsze utwory literackie Franciszka Kubki (nie licząc cyklu wierszy wydanego w 1914 r.) związane są z pobytem pisarza w Rosji i na Dalekim Wschodzie, gdzie przebywał jako jeńiec wojenny. (Głośny w swoim czasie był szczególnie jego utwór sceniczny pt. „Ataman Rinow“). Tam przeżył Kubka okres Wielkiej Październikowej Rewolucji Socjalistycznej i był świadkiem narodzin pierwszego na świecie państwa robotników i chłopów, które gorąco ukochał.

Kubka uważnie śledził kulturalny i gospodarczy rozwój tego państwa. Jest on autorem pierwszej książki czeskiej, poświęconej poetom radzieckim, która się ukazała w r. 1924 pod tytułem „Poeci Związku Radzieckiego“, oraz cyklu reportaży literackich, napisanych po powrocie z wycieczki do Kraju Rad — „Ludzie Związku Radzieckiego“. Szkice te wraz z reportażami Iwana Olbrachta, Marii Majerowej i Juliusza Fuczika stają się najskuteczniejszą bronią przeciwko wrogim głosom burżuazyjnej propagandy, gdyż szerzą prawdę o pierwszym na świecie państwie socjalistycznym. W tymże okresie, co i wspomniane reportaże, powstał ciekawy szkic pt. „Dobrovský a Rosja“.

W okresie międzywojennym Kubka — oprócz wymienionych utworów — napisał kilka nowel, wierszy oraz dramat o św. Wacławie. Przeważnie jednak pochłaniała go praca urzędnicza i dziennikarska. Podczas okupacji Franciszek Kubka, nie pracując już jako dziennikarz, ani jako urzędnik czechosłowackiego ministerstwa spraw zagranicznych, znajduje czas na intensywną pracę literacką. Tak jak Alojzy Jirásek, twórca czeskiej realistycznej powieści historycznej, który w czasie najcięższego ucisku narodowego i społecznego krzepił lud czeski potężnymi obrazami ze sławnej przeszłości narodu czeskiego i tym samym hartował go do walki z ciemnością, podobnie i Franciszek Kubka zwrócił się w okresie okupacji do tematyki zaczerpniętej z dziejów Czech. Nie są to potężne eposy jak u Jiráska, lecz drobne utwory, wielkiej jednak wartości artystycznej. Autor w siedmiu nowelach zobraził tysiącletnie dzieje stolicy Czech, Pragi („Praski nokturn“, 1943) oraz rozkwit kulturalny Czech za czasów Karola IV („Wieczory na Karlsztejnie“, 1944). Jego stosunek do Polski już w tym okresie ilustruje książka „Jeździec scytyjski“ (1941), której akcja rozgrywa się za czasów napoleońskich, a bohaterami są młodzi ludzie: Czech i Polka.

W r. 1944 Franciszek Kubka rozpoczął pracę nad uroczą powieścią historyczną „Uśmiech i płacz rycerza Paleczka“ (część pierwsza ukazała się w r. 1946, część druga w 1948 r.). Paleczek, któremu pisarz czeski poświęcił jedną nowelę już w cyklu „Praski nokturn“ — to mędrzec, będący nadwornym błaznem „husyckiego króla“ Jerzego z Podiebrad, członek Jednoty Braci Czeskich, nieustraszony wojownik o sprawiedliwość społeczną. Temu Paleczkowi literacki pomnik wystawił już był Alojzy Jirásek w niedokończony powieści pt. „Husycki król“. O postaci tej krążyły w Czechach w XV, XVI i XVII wieku liczne anegdoty, które opracowane

w formie kilkunastu opowiadań wydał Sixt Palm w 1610 r. Chociaż przygody rycerza Paleczka w książce Kubki są po większej części zmyślone, to jednak autor wiernie i po mistrzowsku maluje życie i obyczaje opisywanego okresu. Jego Paleczek jest przekonujący, a co typowe dla twórczości Kubki — książka zawiera sporo elementu autobiograficznego.

Pierwsza część tego utworu znana nam jest ze świetnego przekładu Andrzeja Siczekowskiego¹, stanowiącego bezspornie najlepsze pod względem językowym tłumaczenie z literatury czeskiej na język polski w latach ostatnich.

Pełną jednak dojrzałość ideologiczną osiąga twórczość Franciszka Kubki dopiero po wyzwoleniu Czechosłowacji spod jarzma hitlerowskiego przez Armię Radziecką. Jako ambasador Czechosłowacji w Sofii w l. 1946—1948, Kubka napisał „Dziennik bułgarski“ (wydany w r. 1949 w Pradze), w którym pokazał polityczny, gospodarczy i kulturalny rozwój Bułgarskiej Republiki Ludowej. Na pierwszy plan wysuwa się tam postać wodza ludu bułgarskiego: Georgi Dimitrowa. Pisarza czeskiego łączyła z Dimitrowem nie przyjaźni, mająca swe źródło we wspólnej im obu przeszłości więziennej. Franciszek Kubka aresztowany w dn. 13 listopada 1939 przez Gestapo, spędził pewien czas w więzieniu berlińskim, w celi, w której przed laty więziono bohatera Bułgarii².

Z okresu pobytu pisarza czeskiego w Bułgarii pochodzi jeszcze inna jego książka: „Wieczory czarnomorskie“ (1950). Jest to dzieło utrzymane w ulubionej przez Kubkę formie „opowiadań sufladkowych“ i zajmuje wyjątkowe miejsce w literaturze czeskiej w przedstawieniu szczytowych, najbardziej dramatycznych momentów z dziejów Bułgarii: jeden obraz ze średniowiecza, dalsze — z doby panowania Turków, następne — z czasów wojny rosyjsko-tureckiej, z wrześniegowego powstania 1923 r., z kwietniowej masakry 1925 r., a w końcu z lat walki przedstawicieli bułgarskiego ruchu oporu przeciw faszystowskiemu sprzymierzeńcowi klas rządzących Bułgarią.

Dzieje Czechosłowacji od lat okupacji do dnia dzisiejszego oraz nowelistyka satyryczno-polityczna w walce o pokój — oto wytyczne literackiego planu Franciszka Kubki w chwili obecnej. Ukazała się już pierwsza powieść z zamierzonego cyklu sześciotomowego: „120 dni“ (1950) oraz druga pt. „Obce miasto“ (1951).

W powieści „120 dni“ Kubka opisuje własne przeżycia z okresu przebywania w więzieniu w Berlinie. Książka jego jednak różni się zasadniczo od większości utworów „literatury więziennej“. Nie ogranicza się do psychologizowania, do subiektywnego opisu fizycznych i moralnych udręk więźniów. Autorowi udało się w zupełności wierny opis hitlerowskiego więzienia. Kubka pokazał, jak inteligent bez spreżowanego oblicza ideowego pod wpływem tortur zadawanych mu przez faszystowskich katów, a przede wszystkim pociągnięty przykładem współwięźniów-komunistów, stał się zdecydowanym bojownikiem o sprawę ludu pracującego.

Drugi tom zamierzonego cyklu powieściowego, „Obce miasto“, to obraz Pragi z lat okupacji, a także dalsze dzieje więźnia Jana Martinka, któremu partia umożliwiła ucieczkę do Związku Radzieckiego. Tom trzeci, „Wiatr z głębin“, opowiada zarazem o dalszych wypadkach w okupowanych Czechach oraz o polach bitew w Europie wschodniej i jest obecnie w druku.

Na uroczystym posiedzeniu zarządu Czechosłowackiego Komitetu Obróńców Pokoju w dn. 3 czerwca 1952 r. Franciszkowi Kubce przyznano Nagrodę Pokoju na r. 1951 za książkę „Opowiadki dla Mr. Trumana“ (1951). Książka ta jest niejako odpowiedzią pisarza czeskiego na groźbę Trumana użycia bomby atomowej. Jako pierwszą z 23 zawartych w tomie napisał — w dzień po zapowiedzi Trumana

¹ „Uśmiech rycerza Paleczka“, Czytelnik, 1951.

² Por. książkę Kubki pt. „120 dni“.

(2 XII 1950), a w dniu urodzin pierwszej swojej wnuczki — Kubka nowelkę pt. „Mr. Truman, stop!“.

Dwie ze wspomnianych tu nowelek mają tematykę polską. Są to: 1) „Metryka chrztu“, fikcyjne opowiadanie o polskiej murarce, Helence Zawadzkiej, której przodkiem był król Jan Sobieski; murarka ta dała ostrą odprawę Roggemu, delegatowi St. Zjednoczonych na Kongres Pokoju w Warszawie; utwór ten Kubka dedykował delegatce czechosłowackiej Jarmili Glazarowej — oraz 2) „Święty gniew Wacława Gołąba“ jedno z najlepszych opowiadań tego tomu; górnik Gołab nie jest postacią zmyśloną; Kubka zetknął się z nim jesienią 1949 r. w kopalni „Doubrava“, w pobliżu Ostrawy, podczas wycieczki urządzonej przez Związek Literatów Czechosłowackich.

Dalszy tom nowel tego typu: „Ballady europejskie“ — stanowi wyraz żywego reagowania autora na międzynarodowe wydarzenia polityczne³. Wybór nowel z obu zbiorów w przekładzie polskim przygotowuje jedno z naszych wydawnictw.

Jak już wspomniałem, Franciszek Kubka spędził w ramach wymiany kulturalnej czesko-polskiej jesienią 1952 r. jeden miesiąc w Polsce. Zapoznał się z naszym życiem gospodarczym i kulturalnym i nawiązał liczne kontakty osobiste.

Dn. 21 listopada zetknął się m. in. Franciszek Kubka z młodymi bohemistami polskimi — studentami Uniwersytetu Warszawskiego. Tegoż dnia odbył się w Sekcji Slawistycznej Wydziału Filologicznego U. W. wykład tego wybitnego pisarza, który zapoznał studentów z problemami współczesnej literatury czeskiej i słowackiej oraz z własną jego twórczością. Bohemistyczne koło naukowe przy Katedrze Slawistyki postanowiło opracować w tymże roku akademickim szczegółowo twórczość literacką Franciszka Kubki.

W dn. 11 grudnia 1952 r. odbył się w Klubie Międzynarodowej Prasy i Książki wieczór literacki Franciszka Kubki. Reportaż z tego wieczoru nadało Polskie Radio w dn. 12 grudnia.

Powróciwszy do Pragi Franciszek Kubka zobowiązał się napisać książkę o Polsce pt. „Polskie losy“. Pierwszy jej fragment pt. „Warszawo!“ ogłosił autor „Rycerza Paleczka“ na łamach „Literárních novin“ (17 I 53).

Franciszek Kubka, poeta, dramaturg i pisarz, który poznał nasz kraj i nasz lud, jest nam bliski i drogi, toteż przyłączamy się do tych wszystkich serdecznych życzeń, jakie mu składano z okazji sześćdziesięciolecia urodzin.

Jerzy Slizinski

PANTEON PIŚMIENICTWA NARODOWEGO W PRADZE

W maju rb. upływa pierwsza rocznica otwarcia Panteonu Piśmiennictwa Narodowego w Pradze*. Otwierając Panteon, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Zdeněk Fierlinger powiedział w swoim przemówieniu między innymi:

„Otwarcie Panteonu Piśmiennictwa Narodowego w starodawnym klasztorze na Strahovie ma historyczne znaczenie. Tylko państwo ludowodemokratyczne, którego celem jest ciągle podnoszenie materialnej i kulturalnej stopy życiowej mas pracujących, udostępnić mogło ten znamienity zabytek przeszłości (w którym po drugiej wojnie światowej mieszkało aż 9 zakonników), instalując w nim najcenniejszy dorobek twórczego ducha narodu czeskiego, jakim jest jego piśmiennictwo. Trzeba to zwłaszcza podkreślić, albowiem w historii ludu czeskiego właśnie literatura stanowiła jedną z najpotężniejszych broni w walce o utrzymanie nie-

³ Tłumaczenia kilku nowel Kubki ukazały się na łamach czasopism polskich.

* Por. „Współczesna Czechosłowacja“ — Przegląd Zachodni 9—10/53, s. 384.